

עיון ב"יעירוני רעיוני" לריה"ל

צבי שרון ע"ה

נוהגים יהודי חימן לקום בחצות לילה או מתחלת האשמורה האחרונה מר"ח אלול עד יום הכפורים. תקופה זאת נקראת "אשמורת". גם הפיוטים הקבועים הנאמרים בלילות נקראים אשמורות, ורק פיוטים של יום הכפורים נקראים "סליחות". בחחילה אומרים שמונה מזמורי תהלים שסימנם לבל"ר תשא"ר (לב, נא, סה, קב, פה, יז, כז, לג) ואח"כ פותחים בפיוטים של ר' יהודה הלוי "ישן אל תרדם" ו"יעירוני רעיוני".

נוסח השיר הוא כפי שמובא ב"תכלאל" עץ חיים.

א. יְעִירוֹנֵי רְעִיוֹנֵי, וְסוֹד לְבִי וּמִשְׁאֵלוֹ:

הַגּוֹחַ דְּבָרֵי תַחֲנוּנֵי, בְּזַמְרַת אֵל וּמִהֲלָלוֹ:

וְלֹא אַתָּן שָׁנַת לְעֵינַי, תַּחֲצוֹחַ (סוֹף) לֵיל בְּגִלְלוֹ:

לְחִזּוֹחַ בְּנוֹעֵט ה', וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ: לחזות.

ב. הַקִּיצוֹחִי וְנֹאשֵׁב, מִי זֶה אֲשֶׁר הִקְיִצְנִי:

וְהִנֵּה קְדוֹשׁ, יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹתַי הַקִּיצְנִי:

וְנִתְּנָה בְּאֵזְנֵי קִשְׁבִי, וְחִזְמֵנִי וְאִמְצָנִי:

וְכָל עוֹד רוּחִי בִּי הֵשֵׁב, אֲבָרָה אֲשֶׁר יַעֲצָנִי:

צוּר אֲשֶׁר הִנָּשְׂמָה לוֹ, וְהִגְוִיָּה מִפְּעָלוֹ: לחזות.

ג. וְאַתְחַנּוּן לְפָנָיו, וּבַחֲחִנָּה אֲחַעֲבֵג:

וּבְקַעַי דְּמַעַי עֲנֵנִיו, וּמְחַסֵּה מַצוּחַ וּפְנֵג:

וְגִבַּה לְבִי בְּעֵינָיו, וְעַח זָמַס בְּדוֹנֵג:

קַעֲבֵד לְפָנָי אֲדוֹנִיו, מִפְּחָדוֹ תְּמוֹגֵג:

וְכִי יִזְעוֹר מִחֲמָלוֹ, יִנָּשֶׂה אֵחַ פֶּלַעַלּוֹ: לחזות.

ד. דוּם לֵיל וְהַפְּבֵד, וְנֹאחַר שַׁחַר מְבוֹא:

עֲדִי יִתְרַצֶּה עֲכָד, בְּתַחֲנוּנָיו אֵלַי רְבוֹ:

וְיִשְׁפּוֹה דָם, לֵב וְכַבֵּד, וְיִגִּיד נִגְעֵי לְכָבוֹ:

וְיִחַיֵּחַד הָעוֹבֵד עִם הַמֶּלֶךְ בְּמִסְבּוֹ:

וְיִשִּׁיר וְיִשָּׂא מִשְׁלוֹ, לְשֵׁם דָּגְלוֹ וּמִגְדָּלוֹ: לחזות.

ה. הִנֵּה עֲכָד עֲבָדִים, לְפָנָי מֶלֶךְ מְלָכִים:

עוֹמֵד וְיָדָיו כְּבָדִים, וְיִדְמָעוּ נְהַלְכִים:

לֵה יִצְרָיו נְעַבְדִים, בְּעוֹד חַיָּיו נִמְשָׁכִים:

וְכָל אֲרָבָיו לֵה מוֹדִים, מִתּוֹדִים וּמִבְּרָכִים:

סֵלַח לְרוּעַ מַעֲלָלוֹ, אֲשֶׁר בָּחוּל מִשְׁקָלוֹ: לחזות.

"יעירוני רעיוני, וסוד לבי ומשאלו"

רעיונות, מחשבות מעוררים?! כשאדם מודאג ולבו טרוד מאד יתכן שיתעורר משנתו עקב הרהורים אלה. אולם באופן רגיל לא יתעורר אדם משנתו ואפילו הרהר בדברי תורה וקדושה כל היום. ב"יחזות הרב צבי יהודה" (סידרה ב וישלח 7) מסביר הרב בהרחבה שמחשבות הקודש הם מלאכי אלהים. הרב מביא רשימה של מקורות מראשונים ואחרונים ולבסוף את דברי הגר"א גוסמכר זצוק"ל שכותב: "מלאכי אלהים הם המחשבות הקדושות שבישראליות".

"הגות דברי תחנוני, בזמרת אל ומהללו:

ולא אתן שנה לעיני, חצות (סוף) ליל בגללו:"

כדוד המלך ש"כנור היה חלוי למעלה ממסחו כנגד חלונו, וכיון שהגיע חצות לילה היתה מנשבת רוח צפונית ומנפנת בו והיה מנגן מאליו, ומיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר" (ברכות, ג, ע"ב), כן מלאכי אלהים, רעיוניו - רעיו של רבנו יהודה הלוי מעוררים אותו משנתו.

"לחזות בנועם ה", ולבקר בהיכלו:"

עפ"י תהליט כז, ד "אחת שאלתי מאת ה" אוחה אבקש שבחי בבית ה" כל ימי חיי, לחזות בנועם ה" ולבקר בהיכלו".

הבית השני עוסק עדיין בענין הקימה.

"הקיצוחי ואחשב, מי זה אשר הקיצוני:

והנה קדוש, יושב והלוחי האיצני:"

"ואחה קדוש, יושב תהלות ישראל" (תהלים כב, ד). עפ"י פיסוק הטעמים בתהלים צריך להיות הפסיק אחרי המלה קדוש ולא כמו שמודפס בסדורים אחרי המלה יושב (כך אמנם מצאתי אח"כ בפירוש "עץ חיים" לחבלאל ובלשונו: "ותיבת תהלותי קשורה עם ותיבת יושב ע"ש ואחה קדוש, יושב תהלות ישראל" עכ"ל), שהרי בפסקי הטעמים "ענינים דקים ועמוקים" (כוזרי ב, ע"ב). יש איפוא הקבלה בין "תהלות ישראל" שבתהלים ל"תהלותי" של ריה"ל. תהלותיו של ריה"ל הם תהלות ישראל! "אתה קדוש ושמן קדוש וקדושים בכל יום יהללך סלה" (ברכת "אתה קדוש" בשמונה עשרה). התגלות הבורא בנבראים, מעשיהם ודורותיהם, היא עפ"י קדושה משולשת. "המשלשים לך קדושה", ומה היא קדושה משולשת זו, מוסבר בתרגום יונתן לישעיה ו, ג ומובא בחפלת "ובא לציון":

א. "קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה" זאת הקדושה השמימית האבסטרקטית והאבסולוטית ולה יש המשך.

ב. "קדיש על ארעא עובד גבורתיה", יסוד הקדושה של "קדושים תהיו" של קדושת כלל ישראל היא "כי קדוש אני ה' אלהיכם" (ויקרא יט, ב). כמובן אין כאן שניות, חס ושלום, אלא שני גלויים של "ה" אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט). "אתה קדוש ושמן קדוש" - ה' הוא הקודש האמתי, "כי עמן מקור חיים" (תהלים לו, י) שמעל הכל, ומהמקור השמימי הזה נמשכים גלויי הארה וסדור הקודש בעולם הזה על ידינו, אנו "הקדושים בכל יום...". ממקור "אתה קדוש" ("קדושתו למעלה מקדושתכם" ויקרא רבה כד, ט) יש המשך של הארה וגלוי: הקדושה של עם הקודש. והכל מהוה שלשלת אחת, מה שמחבר בקדושה השלישית.

ג. "קדיש לעלם ולעלמי עלמא", המקפת את הכל משמי מרומים עד תחתיות ארץ באחדות האחת המוחלטת של "ה" אחד ושמו אחד" (יחזות הרב צבי יהודה סידרה ב' בשלח 16, ובתוספת בסוף החוברת).

רש"י מפרש בתהלים: "ואחה קדוש, ויושב לשמוע תהלות ישראל מימים קדמונים". עפ"י זה אצלנו: והנה קדוש, היושב לשמוע תהלותי, המחכה לשמוע תהלותי, המצפה לשמוע תהלותי האיצני. ומדוע? כי תהלות ישראל הם תהלותיו של ריה"ל. המחשבות הקדושות שבישראליות - מלאכי אלהים, הם המעוררים אותו משנתו.

"ונחן באזני קשב, וחזקני ואמצני:
וכל עוד רוחי בי השב, אברך אשר יעצני:
צור אשר הנשמה לו, והגויה מפעלו:
ריה"ל המשכים קודם אור היום, נוטל את ידיו, מברך את ברכות התורה ואלהי נשמה.

בבית השלישי אנו שומעים את חחינותיו של ריה"ל.
"ואחחנן לפניו, ובתחנה אתענג":
שו"ע סימן א, טעיה ב: "המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעוה שמשחנות
המשמרות שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה
שהתפלל באוהן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה". ריה"ל מתפלל על החורבן
ועל הגלות.

"ובקעו דמעי ענניו, ומתקו מצוף ופנג?"
מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר (יחזקאל
ד, ג): "ואתה קח לך מחבת ברזל, ונחתה אותה קיר ברזל ביןך ובין העיר".
ואעפ"י ששערי תפלה ננעלו, שערי דמעה לא ננעלו שנאמר (תהלים, לט, יג):
"שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה, אל דמעתי אל תחרש". (ברכות, לב, ע"ב).
ביחזקאל כז, יז מופיעה המלה "פנג" ומפרש שם רש"י: "ראיתי בטפר יוסף הכהן,
עץ אפרסמון הוא פנג, והיו מצויין ביריחו ועל שם ריח הסוב נקראת יריחו".
"וגבה לבי בעיניו, בעת נמס כדונג:
כעבד לפני אדוניו, מפחדו יתמוגג:
וכי יזכור מחמלו, ינשה אח כל עמלו:"
וכשיזכור את חמלתו - רחמיו, ישכח אח כל עמלו - תלאותיו. עפ"י בראשית מא,
נה: "כי נשני אלהים את כל עמלי".

ובכוח האיחנים לאלהיו פוקד ריה"ל:
"דום ליל והכבד, ואחר שחר מבוא:
עדי יתרצה עבד בתחנוניו אלי רבו:
וישפוך דם, לב וכבד, ויגיד נגעי לבבו:"
שפיכת דם האמורה כוונתה כמוכן לנפש "כי הדם הוא הנפש". הביטויים שפיכת
לב ושפיכת כבד מופיעים פעם אחת ויחידה במקרא במגילת איכה, בפרק ב, יב:
"כלו בדמעות עיני, חמרמו מעי, נשפך לארץ כבדי על שבר בת עמי". ובפסוק
יט: "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לברך, נוכח פני ה'". ריה"ל
מבכה על החורבן ועל הגלות.
המדרגה העליונה לה שואף ריה"ל להגיע
אחרי התרצותו לפני רבו היא:
"ויתחד העובד עם המלך במסבו:
וישיר וישא משלו, לשם דגלו ומגדלו:"

הבית החמישי והאחרון מתאר את פסגת התרוממותו של ריה"ל ברוח קדשו.
"הנה עבד עבדים, לפני מלך מלכים!!!":
רבנו יהודה הלוי נמצא עתה עם המלך במטבו!
"עומד וידיו כבדים, ודמעיו נהלכים:"
"וידי משה כבדים" (שמות יז, יב) מתרגם הירושלמי: "וידוי דמשה הוו זקפן
בדלוי". חציו השני של פסוק יט במגילת איכה שהוזכר לעיל הוא: "שאי אליו
כפיך על נפש עולליך". אנו רואים כאן את תלמידו וממשיך דרכו הנאמן של משה
רבנו, רבנו יהודה הלוי בשיא תעופת רוח קדשו, עם המלך במטבו, ידיו נשואות
בתפלה ודמעיו נהלכים.

"לך יצריו נעבדים, בעוד חיו נמשכים:
וכל קרביו לך מודים, מחודים ומברכים:
סלח לרוע מעללו, אשר כחול משקלו:"

לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמונה שנאמר (ירמיה ה, א):
"שוטטו בחוצות ירושלים, וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה, אם חמצאו איש, אם
יש עשה משפט מבקש אמונה, ואסלח לה" (שבת קיט, ע"ב). וכן "את מוצא שאין
הגלויות מחנכות אלא בשכר אמונה, וכן אחת מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים
אלא בזכות האמונה" (ילקוט הושע תקיט). אמונה אין פירושה לרקוד ולשיר "אני
מאמין". אמונה היא חכמה גדולה שיש ללמוד אוחה. ויש אצלנו הגדרה מדויקה
מפי הגאון מוילנא: "והיה אומר הגאון מוילנא שילמדו ספר הכוזרי הראשון שהוא
קדוש וטהור ועיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו" (תוספות מעשה רב לר'
ישראל משקלוב, בעל פאת השולחן, בראש ס' בית יעקב לר' ברוך ברוידא, ירושלים
חרמ"ד). אמונה נלמדת. {הגר"א דייק "כוזרי ראשון", כי ישנו ספר כוזרי שני
שנכתב ע"י רב ספרדי בלונדון (הרב דוד ניסו, בעל כוזרי שני או מטה דן),
שמכוון לחזוק חושבע"פ כנגד הקראים. אבל ר' יהודה הלוי הוא קדמון "ראשון".
אם כן היה אומר הגר"א שיש חיוב ללמוד ספר הכוזרי "שהוא קדוש וטהור". אמנם
לכאורה תכנו הוא פילוסופיה, אבל זאת פילוסופיה של קדושה וטהרה, של אמת
ואמונה. ויותר מזה: "עיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו". עיקרי האמונה
תלויים בספר זה. כי הכל תלוי אין מבינים אוחס, אם מבינים אוחס היטב. אומר
הגר"א שיש להבינם אין שהם נתבררו בספר הכוזרי. (שיחות הרצ"י תוספת לפרשת
כי תצא, סידרה א).
"אזריהם הצדיקים ואזרי דביהם" (תנחומא וירא).